

KADA JE U ZADRU ODNOSNO U DALMACIJI OSNOVANO PRVO LIJEČNIČKO DRUŠTVO

Prvo liječničko društvo u Hrvatskoj osnovano je u Zagrebu 1850. godine. Podatke o tomu donosi L. Thaller. Postojali su i prije toga pokušaji za osnivanje liječničkog društva u Zagrebu, kako to nedavno iznosi B. Belicza, pozivajući se na L. Rakovca i L. Thallera.¹ Inače se najčešće piše da je prvo liječničko društvo u Hrvatskoj »Zbor liječnika Hrvatske i Slavonije«, koji je osnovan 26. veljače 1874. Svega nekoliko mjeseci nakon toga osnovano je 15. rujna 1874. »Liječničko društvo za Slavoniju« u Osijeku.²

Do sada se držalo da je prvo liječničko društvo u Zadru osnovano 1884. god. To sam donedavno mislio i ja. Međutim mi je pošlo za rukom pronaći u Historijskom arhivu u Zadru dokumente o postojanju liječničkog društva u Zadru krajem 1868. god. O tome želim ovdje izvijestiti.

Kratko vrijeme nakon donošenja Zakona o udruženjima u Austriji, u čiji sklop je tada spadao Zadar, sastalo se nekoliko zadarskih liječnika i odlučilo osnovati svoje društvo. Izabrali su inicijativni odbor od osam članova, koji je 4. prosinca 1868. god. podnio nadležnoj prvostepenoj političkoj vlasti, Kotarskom poglavarstvu u Zadru, molbu s prilogom društvenih pravila u pet primjeraka. Molba, i pravila, pisana je na tada u Dalmaciji službenom talijanskom jeziku, a u prijevodu glasi: »Potpisani promicatelji prijavljuju u skladu sa zakonom političkoj vlasti

¹ B. Belicza, Nepoznati dokumenti o pokušaju osnivanja liječničkog društva u Zagrebu 1861. godine, Lij. vjes. br. 2/1979, str. 123—127. Belicza se poziva na članak L. Rakovca, Zbor liječnika kraljevina Hrvatske i Slavonije od g. 1874. do 1899. Spomen knjiga, Zagreb 1899, str. 1. Navodi i članak L. Thallera, Historijska crtica o liječničkom Zboru, Lij. vjes. Stal. 48:216, 1926 i samostalnu publikaciju Thallera, Povijest medicine u Hrvatskoj i Slavoniji od godine 1770. do 1850, Karlovac 1927.

² S. Knežević, Zboru u pohode, Zbornik liječnika Hrvatske 1874—1974, str. 11, izdanje Zbora liječnika Hrvatske, Zagreb 1974. i M. Milošević, Osijek — stoljeće društvenog rada liječnika, na istom mjestu, str. 151.

»Jatro-fizičko društvo« i prilažu pet primjeraka pravila prema propisu.«³ Molbu je vlastoručno potpisalo osam liječnika: dr Vicko Boschi, dr Franje Danilo, dr Petar Grabovac, dr Dinko Marcocchia, dr Mihovil Milković, dr Ivan Missaglia, dr Cezar Pellegrini-Danielli i dr Josip de Petris.⁴

Kotarsko poglavarstvo je molbu proslijedilo Namjesništvu u Zadru, koje je 17. prosinca 1868. molbu riješilo, odnosno primilo k znanju postojanje spomenutog liječničkog društva ovim riječima: »U skladu s § 9. Zakona o udruženjima od 15. studenoga 1867. c. k. Namjesništvo potvrđuje zakonito postojanje društva prema sadržaju priloženih pravila.«⁵

Tim je rješenjem ozakonjeno postojanje liječničkog društva u Zadru pod nazivom »Associazione jatro-fisica«, odnosno u hrvatskom prijevodu »Jatro-fizičko društvo«.

Pravila se sastoje od 32 člana. Član 1. glasi: Sjedište »Jatro-fizičkog društva« je Zadar. Član 2: Ciljevi društva jesu: a) Njegovanje fizičko-medicinske znanosti. b) Olakšanje vršenja dužnosti zdravstvenog osoblja prema građanskom društvu. c) Zaštita uzajamnih prava. Član 3. pravila glasi: Za tu svrhu se osniva čitaonica snabdjevena knjigama i časopisima fizikalnih, liječničkih, kirurških i farmaceutskih znanosti kao mjesto za studij s raspravljanjem o znanosti i praksi. Član 4: Članovi društva su liječnici, kirurzi i ljekarnici. Oni će se primati i nakon osnivanja društva. Osim njih član može biti samo pokrajinski veterinar. Vidi prilog 1) Društvena pravila u hrvatskom prijevodu.

Iz navedenog se vidi bez ikakve sumnje da se radi o pravom liječničkom društvu, koje ima svoju čitaonicu sa stručnim knjigama i časopisima, gdje se raspravlja o medicinskoj nauci i to kako o teoriji tako i o dnevnoj praksi.

³ Historijski arhiv Zadar (HAZd), spisi Registrature Namjesništva za Dalmaciju za 1868, fasc. VI A, spis br. 16706. Molba na talijanskom originalu glasi: »Inclito Capitanato distrettuale in Zara. I sottoscritti promotori d'una associazione (!) jatro-fisica ne portano denuncia all'Autorità politica pegli uopi contemplati dalla legge, e allegano le cinque copie prescritte dello Statuto«. Slijede potpisi osmorice liječnika.

⁴ Boschi, rodом iz Splita, bio je ranije opć. liječnik u Pagu (1855.—1863.), a potom opć. lij. u Zadru, gdje je umro 1895. — Danilo, rodом iz Kaštel Staroga, profesor prirodopisa na gimnaziji i učiteljskoj školi u Zadru, pokrajinski školski referent, član Zdravstvenog savjeta Namjesništva. — Grabovac, direktor bolnice u Zadru (1873.—74.). — Marcocchia, iz Splita, profesor Primaljske škole u Zadru (1855.—80.). — Milković, direktor bolnice u Zadru (1861.—71.), pokrajinski zdravstveni referent na Namjesništvu (1872.—79.). Missaglia, došao u Dalmaciju iz Venecije zbog suzbijanja epidemije kolere 1855, ostao u Dalmaciji, oženio se u Rabu, bio kotarski liječnik u Obrovcu (1859.—61.), zatim bolnički liječnik u Zadru i direktor bolnice (1874.—88.). — Pellegrini-Danielli, iz Zadra, liječnik u Korčuli, potom bolnički liječnik u Zadru, direktor bolnice (1843.—60.), potom umirovljenik u Zadru. — Petris de Herrenstein, porijeklom iz Cresa, sudski liječnik u Zadru.

⁵ U talijanskom originalu odgovor Namjesništva glasi: »No. 16706. A verso del § 9 della Legge delle associazioni 15 Novembre 1867. l'i r. Luogo-tenenza attesta la legale esistenza della Associazione secondo il contenuto del presente statuto. Dall'i. r. Luogo tenenza Dalmata, Zara li 17 Dicembre 1868«.

Osim navedenih liječnika promicatelja potpisanih na molbi za osnivanje društva, u Zadru je u vrijeme osnivanja društva 1868. bilo još nekoliko liječnika⁶ i kirurga⁷ i k tomu 3 vojna liječnika odnosno kirurga⁸, zatim 3 ljekarnika⁹ i jedan pokrajinski veterinar.¹⁰ Ukupno je bilo u Zadru oko 20 potencijalnih članova društva.

Nismo našli nikakvih daljih vijesti o tome društvu u dokumentima koje smo pregledali u Hitorijskom arhivu u Zadru niti u zadarskim novinama toga i kasnijeg vremena. Nije nam poznata ni dalja sudbina društva, djelovanje i trajanje.

U Zadru je ponovno osnovano liječničko društvo 29. rujna 1884. god. pod nazivom »Collegio medico della città di Zara«.¹¹ Prilog 2) Naslovna stranica društvenih pravila. Zadarska novina tog vremena »Narodni list« zabilježila je osnivanje ovog društva pod hrvatskim nazivom »Liječnički zbor grada Zadra.«¹² Osnivanje društva zabilježila je i zadarska novina na talijanskom jeziku »Il Dalmata«.¹³ Upravu toga društva činili su zadarski liječnici Vicko Boschi, Frane Danilo i Ivan Missaglia. Sva trojica nalaze se među članovima promicateljima onog prvog društva osnovanog 1868. god., o kojem smo gore govorili. Po tomu sudeći moglo bi se zaključiti da ono prvo društvo nije više postojalo u vrijeme osnivanja ovog drugog društva ili da je nastavilo rad pod drugim imenom. Napominjem da pravila ovog drugog društva nisu identična s onima od 1868. god. Ovo drugo društvo postojalo je sve do kraja prvog svjetskog rata, odnosno sve do talijanske okupacije Zadra 1918. godine. Kako sam naveo na početku, donedavno se mislilo da prije toga društva nije postojalo kakvo liječničko društvo u Zadru.¹⁴

Članovi jednog i drugog od navedenih društava bili su zadarski liječnici i drugi zdravstveni radnici, bez obzira na narodnost, Hrvati i Talijani, odnosno autonomaši i italijanofili. Među njima ima nekoliko odličnih hrvatskih rodoljuba, pristaša narodne stranke, koja se borila

⁶ Osim 8 navedenih liječnika, u doba osnivanja liječničkog društva 1868. u Zadru su živjeli još i slijedeći liječnici: Schmid Frane, kotarski liječnik; Manzin Josip, općinski liječnik; Pinelli Nikola, protomedik Dalmacije; a slijedećih godina još: Ivanić Gustav, Ergovac Vicko, Cerineo Ante i Solitro Dujam.

⁷ Osim liječnika u doba osnivanja društva 1868. u Zadru su djelovali kirurzi: Breisack Frane, Dančević Jakov, Lana Julije, Radl Venceslav i Kuzmanić Ante (publicist, umirovljeni profesor Babičke škole).

⁸ Vojni liječnici u doba osnivanja liječničkog društva 1868. u Zadru su bili: Kouff Ernest, Weise Henrik i Harner Ignac.

⁹ Ljekarnici u doba osnivanja liječničkog društva u Zadru 1868. su bili Bianchi Karlo Petar, Brčić Mihovil (kasnije njegov sin Josip) i Andrović Nikola.

¹⁰ Pokrajinski veterinar u vrijeme osnivanja liječničkog društva u Zadru 1868. je bio Bertić Frane.

¹¹ HAZd, Stampe, kut. 69, br. 259. — HAZd, Miscellanea 101/XCV, poz. 18 i poz. 44. Na svim navedenim mjestima nalazi se po jedan primjerak štampanih pravila društva »Collegio medico della città di Zara« od 29. rujna 1884.

¹² Narodni list, br. 85 od 29. IX. 1884, Domaće viesti.

¹³ Il Dalmata, no. 75 do 7. X 1884.

¹⁴ R. Jelić, Zdravstvo u Zadru i njegovu području, Zadar 1978, str. 46.

za ujedinjenje Dalmacije s banskom Hrvatskom i za hrvatski jezik u Dalmaciji.¹⁵

Za vrijeme talijanske okupacije (1918.—1944.) u Zadru je po treći put osnovano liječničko društvo 18. svibnja 1929. pod nazivom »Associazione medico-culturale della Dalmazia«,¹⁶ koje je trajalo sve do sloma fašizma i oslobođenja Zadra 1944. godine.

Nakon oslobođenja Zadra osnovano je 11. listopada 1947. četvrto po redu liječničko društvo i to »Zbor liječnika Hrvatske — podružnica Zadar«, koje danas broji oko 200 članova i vrlo je aktivno u svome radu.¹⁷

¹⁵ Milković, Grabovac, Danilo, Ergovac, Kuzmanić — da ne spominjemo druge — bili su dobri rodoljubi. Ergovcu je »Liječnički zbor grada Zadra« postavio prilikom smrti u Pokrajinskoj bolnici spomen ploču, koja se i danas nalazi na istom mjestu u upravnom paviljonu Opće bolnice.

¹⁶ R. Jelić, cit. pod 14), str. 75.

¹⁷ Isti, str. 311. — Isti, Lij. vj. br. 2/1973, str. 102. — Isti, Zbornik liječnika Hrvatske 1874.—1974, Zagreb 1974, str. 193.

P R A V I L A

JATRO-FIZIČKOG DRUŠTVA

1. Sjedište Jatro-fizičkog društva je Zadar.
2. Ciljevi ovog društva jesu:
 - a). Njegovanje fizičko-medicinskih znanosti,
 - b). Olakšanje vršenja dužnosti zdravstvenog osoblja prema građanskom društvu,
 - c). Zaštita uzajamnih prava.
3. Za tu svrhu se osniva čitaonica opskrbljena s knjigama i časopisima fizikalnih, liječničkih, kirurških i farmaceutskih znanosti, mjesto studija za raspravljanje o znanosti i praksi.
4. Članovi društva su liječnici, kirurzi i ljekarnici. Oni će se primati i nakon ustanovljenja društva. Osim njih članom može biti samo pokrajinski veterinar.
5. Društvo se osniva davanjem pristanka na priložena Pravila i imenovanjem uprave na skupštini koja će ubrzo slijediti pod predsjedanjem liječnika seniora.
6. Svaki član će platiti upravi uz priznanicu unaprijed mjesečni iznos koji će se odrediti na prvom sastanku, a taj ne može biti veći od dva fiorina i obavezati će se na članstvo za tri godine tj. od 1. siječnja 1869. do konca 1871.
7. Napuštajući definitivno boravište u Zadru, član može biti oslobođen od tog plaćanja i on prestaje biti članom društva, osim ako to ne želi.
8. Članovi imaju pravo posjećivati čitaonicu samo u određeno vrijeme.
9. Svaki član ima pravo da se obrati upravi za dobivanje podrške od društva u svakoj svojoj potrebi koja je u vezi s ciljevima društva.
10. Uprava se sastoji od tri ugledna člana, predsjednika, podpredsjednika i administratora, svaki od kojih ima jednaki glas u odlukama uprave.
11. Tri upravljača imenuje društvo s glasačkim listićima, a njihova dužnost traje jednu godinu.
12. U slučaju nepopunjenosti mjesta jednoga od upravljača, ovaj mora biti zamjenjen kroz jedan mjesec.
13. Obaveze uprave jesu:
 - a). Pridržavanje pravila,
 - b). Sazivanje sastanaka,
 - c). Administracija društva.
14. Svaki spis, pošiljka i objavljivanje valjano je, ako ga potpišu dva upravljača, od kojih jedan mora biti administrator.
15. Uprava podnaša predračun i godišnji račun i stanje blagajne na posebnoj sjednici koja se sazivlje svake godine u prosincu.
16. Blagajna je povjerena administratoru i on za nju odgovara.
17. Uprava riješava sporove nastale iz društvenih odnosa, osim u slučajevima kad trojica članova traži sastanak društva za rješavanje spora.
18. Predsjednik predstavlja društvo pred drugima.
19. Predsjednik predsjedava sastancima i rukovodi diskusijom.
20. U slučaju zapreke u vršenju nadležnosti predsjednika zamjenjuje podpredsjednik, a ovoga administrator.
21. Sastanci se sazivaju na inicijativu uprave ili na traženje najmanje tri člana.
22. Saziv sastanka se mora objaviti barem šest dana ranije s naznakom predmeta o kojem će se raspravljati. Ova objava i naznaka vrši se izlaganjem oglasa u čitaonici i kod članova ljekarnika.

23. U hitnim slučajevima sastanak se sazivlje istog dana s obaviještenjem u stanu.
24. Svaki član ima jednako pravo glasa, može spostaviti punomoć drugom članu da ga zastupa na jednom određenom sastanku i da glasa mjesto njega.
25. Jedan član ne može preuzeti više od jedne punomoći.
26. Sastanak i njegove odluke pravomoćne su ako je prisutno stvarno ili preko punomoći polovica više jedan član s boravištem u Zadru.
27. U slučaju sazivanja drugog sastanka o istom predmetu zbog nedovoljnog broja prisutnih članova na prvom, mora se u oglasu ta okolnost naznačiti, odluke će biti punovažne kolikigod bude broj prisutnih članova.
28. Odluke se donošaju apsolutnom većinom prisutnih bilo stvarnom bilo preko punomoći.
29. Sastanci za promjene bilokoje točke pravila zahtijevaju za punu važnost prisutnost barem 2/3 članova s boravištem u Zadru, isključujući pravo zastupljenosti preko punomoći, a za odluke se traži apsolutna većina glasova članova s boravištem u Zadru. Na svakom slijedećem sastanku o ovom predmetu, zbog nekompetentnosti predhodnog, traže se isti uvjeti za njegovu važnost.
30. Društvo obavezuje za tri godine počevši od 1. siječnja 1869, a obnavlja se uz prešutnu suglasnost članova za daljnje tri godine.
31. Svaki član se nakon tri godine može riješiti svake obaveze za tri slijedeće godine, ako to unaprijed javi upravi najmanje tri mjeseca prije isteka roka od tri godine i time prestaje biti članom.
32. U slučaju raspusta društva uprava će povesti brigu da poravna pasivu s aktivom i uz prethodni saziv sastanka koji će raspraviti o načinu, podijeliti će eventualnu aktivu među članove postojeće u času raspuštanja.

Zadar, 4 prosinca 1868.

Trilido Capitanato Distrettuale
in Zara

I sottoscritti promotori d'una associazione jatro-fisica ne portano de-
nuncia all'Autord. polizica negli scopi contemplati dalla legge, e allegano le cinque
copie prescritte dallo Statuto.

D. Bocchi Vincenzo
D. Fr. Sturillo
Padiglione
Domenico D. Mancolini
D. Milicharini
e Mifruglia Giovanni
D. Luca Peruzzi Jacuzi
Pia. D. di Petr.

Sl. 1. Molba od 4. XII 1968. za osnivanje jatro-fizičkog društva u Zadru

Statuto

- 1.° dell' associazione jatro-fisica
- 2.° L' associazione jatro-fisica risiede a Tora
- 3.° Dopo d' queste associazioni per
a) la cultura della scienza fisico-medica
b) l' adempimento l' adempimento dei doveri del personale sanitario circa le facoltà civiche
c) il mutuale e i rispettivi diritti
- 4.° Il tal scopo viene istituito un gabinetto di lettura fornito di opere e periodici di scienze fisiche, mediche, chirurgiche e farmaceutiche: terzo il studio e il convegno per trattare di ciò che riguarda la scienza e il pubblico esempio.
- 5.° I membri dell' associazione sono i medici, i chirurghi ed i farmacisti e vengono accolti anche dopo costituita la società — Oltre questi il solo medico provinciale può pure entrare.
- 6.° La società si costituisce col' approvazione della giunta di adempimento al presente statuto e con la nomina della giunta in un' assemblea adunanza preceduta dal verbale fatto firmare.
- 7.° Ogni socio versa alla Direzione, detto contributo, un numero anti-capote imposte da stabilirsi nella prima adunanza, il quale non può alterarsi, siccome due, si obbliga per tre anni, cioè dal 1.° giorno 1869, a tutto 1871.
- 8.° Un socio abbandonando definitivamente il suo corso di studi resta svincolato da tali pagamenti, e più non fa parte della società, o almeno di ogni onere deciderà.
- 9.° I soci hanno diritto di frequentare il gabinetto di lettura soltanto nelle ore stabilite.
- 10.° Ogni socio ha diritto di recarsi alla Direzione per ottenere il appoggio dell' associazione in qualunque caso bisogno particolare relativo agli affari della società.
- 11.° La Direzione è composta di tre membri, distinti coi nomi di Preside, Vice-preside ed amministratore, aventi ciascuno egual voto nella deliberazione della Direzione.
- 12.° I tre direttori vengono nominati dalla giunta per tre anni, e la loro carica e durata per un anno.

STATUTO

del

Collegio Medico

della

CITTÀ DI ZARA.

ZARA

Stampata Tip. Vitaliani & Junković
1884.

Sl. 3. Pravila liječničkog zbora grada Zadra = »Collegio Medico«, 1884. god
(Naslovna stranica)

AT WHAT TIME THE FIRST MEDICAL ASSOCIATION IN ZADAR RESPECTIVE IN DALMATIA WAS FOUNDED

S u m m a r y

It is commonly believed that the first Medical Association was founded in Zadar only in 1884; this opinion is erroneous.

In the historical archives in Zadar original acts are existing proving that on Dec. 4th 1868. a Committee of eight physicians submitted the rules of a Medical Association to be approved by the political authorities. As this complied with the Law of Associations, which was ruled out in 1867. the Government in Zadar approved it on Dec. 17th 1868. The name of the society was — Associazione jatro-fisica. The members were physicians, surgeons, pharmacists, and the provincial veterinary. In Zadar. at that time acted 12 physicians, 5 surgeons, 3 pharmacists and 1 veterinary.

In 1884. a Medical Society was again founded in Zadar. This time the association was named-Collegio medico della città di Zara. This society was dissolved only in 1918. when Italian troops occupied Zadar.

During the Italian period a third Medical Association was established in Zadar in 1929. — Associazione medico-culturale della Dalmazia which existed until the breakdown of fascism in 1943.

The fourth Medical Association in Zadar was founded after the World War 2.-in 1947. This Association still exists -it is the Zbor liječnika Hrvatske — podružnica Zadar.